

Αβραάμ Γκιγέν

ΙΣΠΑΝΙΚΟΣ ΕΜΦΥΛΙΟΣ 1936-1939

**ΤΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΑ ΛΑΘΗ
ΤΩΝ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ**

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Κώστας Παναγιωτίδης

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΝΑΔΕΛΦΩΝ

Αθήνα 2017

Περιεχόμενα

Εισαγωγή 9

Η γεωπολιτική κατάσταση μετά το πραξικόπημα 9

Ο λαός και οι πολιτικοί 11

Η φασιστοναζιστική επέμβαση 19

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Οι μάχες της Μέριδας και του Μπανταχό 22

Συνεχές ή ασυνεχές μέτωπο; 26

Χάρτες 27

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η εποποιία της υπεράσπισης της Μαδρίτης 29

Ο ένοπλος λαός κατατροπώνει τον φρανκικό στρατό 29

Τα «βαριά» οδοφράγματα 31

Ο πόλεμος των δρόμων 34

Η μάχη στην περιφέρεια της Μαδρίτης 38

Η μάχη του ποταμού Χαράμα 40

Χάρτες 43

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

**Η μάχη της Μάλαγας και της Γουαδαλαχάρας:
Η πανωλεθρία των δημοκρατικών στη Μάλαγα 47**

Η πρόκληση του «Deutschland» 54

Η μάχη της Γουαδαλαχάρας 59

Χάρτες 67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η μάχη του Μπρουνέτε και οι δολοπλοκίες των κομμουνιστών 70

Η υπαγωγή του πολέμου στην πολιτική 70

Το επεισόδιο της Γκράνχα 73

Μπρουνέτε: Τακτική χωρίς στρατηγική 76

Η στρατηγική των κομμουνιστών 80

Χάρτες 82

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Το βόρειο μέτωπο 84

Η μάχη της Κανταβρίας 84

Η δεύτερη επίθεση ενάντια στη Βασκωνία 88

Η ήττα των δημοκρατικών στο μέτωπο Βασκωνία-Αστούριες 93

Η ήττα του Σανταντέρ 94

Η συνθηκολόγηση στις Αστούριες 97

Η πολιτική της ήττας 102

Η γεωοικονομική σημασία του Βορρά 106

Χάρτες 108

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Η εκστρατεία προς το Λεβάντε: Τερουέλ 113

Η μάχη μέσα τις πόλεις 116

Η επίθεση των δημοκρατικών 119

Η ήττα της Τερουέλ 120

Αραγωνία: Η αντεπίθεση του «εθνικού» στρατού 123

Η μάχη της Αλφάμπρα 124

Μια κρίσιμη για τον πόλεμο εκστρατεία 126

Η εκστρατεία σε Αραγωνία - Μεσόγειο 128

Διαίρεση των δημοκρατικών μετώπων 131

Χάρτες 136

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Η μάχη του Έβρου ή το Βατερλώ της Ισπανικής Επανάστασης 141

Στον πολιτικό πόλεμο σημασία δεν έχει να κερδίζεις έδαφος

αλλά πληθυσμό 141

Οι υπεύθυνοι της ήττας 149

Στρατηγική για αρχάριους 152

Χάρτες 156

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Ο αστραπιαίος πόλεμος στην Καταλωνία 158

Οι «εθνικιστές» προελαύνουν μέχρι τη Γαλλία 158

Η πτώση της Βαρκελώνης 162

Χάρτες 168

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

1939: Ο «μικρός εμφύλιος» στους δρόμους της Μαδρίτης 171

Η πάλη για μια εξουσία που δεν στηριζόταν πουθενά 171

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

Πολιτικοστρατιωτικά μαθήματα από την Ισπανική Επανάσταση 182

Η κομμουνιστική γραφειοκρατία, υπεύθυνη της ήττας 182

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Η οικονομία του πολέμου και η στρατηγική που βασίζεται στην επιμελητεία 195

Ο ισπανικός χρυσός δίνεται στη Ρωσία 198

Οι λογαριασμοί του Κρεμλίνου 202

Το μέγεθος της χιτλεροφασιστικής βοήθειας προς τον Φράνκο 204

Η ξένη στρατιωτική επέμβαση στην Ισπανία 207

Η οικονομία της καταστροφής 210

Η στρατηγική που βασίζεται στον ανεφοδιασμό 212

Πόλεμος και γεωργία 216

Ο άνθρωπος αποφασίζει για όλα και όχι η τεχνική 221

Οι δεκατρείς αρχές της νίκης 225

Τα διαχειριστικά όρια του πολέμου 228

Βιβλιογραφία 233

Χρονολόγιο της Ισπανικής Επανάστασης 237

Εισαγωγή

Η γεωπολιτική κατάσταση μετά το πραξικόπημα

Από τις 18 Ιουλίου μέχρι τις αρχές Αυγούστου του 1936 ο φασιστικός στρατός βρισκόταν, από πολιτική και στρατηγική άποψη, σε απελπιστική κατάσταση. Κατείχαν μόνο τμήμα της Μεσέτα και της βορειοδυτικής Ισπανίας, καθώς και ένα μικρό προγεφύρωμα στην Ανδαλουσία. Κατά συνέπεια, το βόρειο μέτωπο των «πραξικοπηματιών» ήταν αποκομμένο από το νότιο. Οι δυνάμεις του Φράνκο και του Μόλα δεν ήταν συγκεντρωμένες αλλά διαχωρισμένες, γεγονός που αποτελούσε μεγάλο στρατηγικό μειονέκτημα.

Οι δημοκρατικοί καταλάμβαναν τον Ιούλιο τις ζώνες με τη μεγαλύτερη βιομηχανική ανάπτυξη, τον μεγαλύτερο πλούτο και με τη μεγαλύτερη πληθυσμιακή πυκνότητα στην Ισπανία: Βασκωνία, Αστούριες, Βαλένθια, Μαδρίτη και Καταλωνία. Το γεωστρατηγικό μειονέκτημα του δημοκρατικού μετώπου ήταν ο διαχωρισμός του σε δύο γεωγραφικές ζώνες:

Τη μία την αποτελούσαν οι Αστούριες και η Βασκωνία (με ορμητήριο το Οβιέδο), μεταξύ Νέας Καστίλλης και Βισκαϊκού Κόλπου, με ένα πλατύ άκρο το οποίο αποτελούνταν από τμήμα της Αραγωνίας και της Ναβάρρας.

Την άλλη την αποτελούσαν οι βορειοανατολικές περιοχές (Καταλωνία και τμήμα της Αραγωνίας), το Λεβάντε (η Βαλένθια και

η περιοχή της), η Μούρθια, σχεδόν ολόκληρη η μεσογειακή ακτή της Ανδαλουσίας, η περιοχή του Κέντρου, η Εστρεμαδούρα και τμήμα της Ουέλβας.

Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού, οι οικονομικοί πόροι, οι πολεμικές βιομηχανίες και ο πολεμικός στόλος, τον Ιούλιο του 1936, βρίσκονταν υπό τον έλεγχο των δημοκρατικών. Η στρατηγική θέση των αποστατών στρατηγών δεν ευνοούσε τη στρατιωτική τους επικράτηση. Χωρίς πολεμικό στόλο, οι αφρικανικές δυνάμεις τους (Μαροκινοί και λεγεωνάριοι), τα μισθοφορικά στρατεύματα κρούσης, δύσκολα θα μπορούσαν να μεταφερθούν στην Ιβηρική Χερσόνησο, αφού μεγάλο μέρος του ισπανικού πολεμικού ναυτικού είχε πέσει στα χέρια των δημοκρατικών στρατιωτών και υπαξιωματικών. Η φρουρά της Σεβίλλης, η ναυτική βάση του Σαν Φερνάντο και άλλες θέσεις στην Ανδαλουσία, που βρίσκονταν υπό τον έλεγχο των στασιαστών, δεν ήταν σε θέση να αποκρούσουν μια επίθεση αν δεν υποστηρίζονταν από τα αφρικανικά τάγματα, τα οποία αδυνατούσαν να διασχίσουν το στενό του Γιβραλτάρ, καθώς δεν διέθεταν πολεμικό ναυτικό ούτε μαχητικά και μεταγωγικά αεροσκάφη.

Ο Φράνκο, όμως, κατόρθωσε να περάσει το στενό του Γιβραλτάρ με τη βοήθεια της γερμανικής πολεμικής αεροπορίας: στις 5 Αυγούστου 1936 μετέφερε από την Αφρική στη χερσόνησο 2.500 στρατιώτες με όλο τον εξοπλισμό τους· μεταξύ Ιουλίου και Αυγούστου του ίδιου έτους, έφτασαν ακόμη 10.500 στρατιώτες, χάρη στη συνεργασία της γερμανικής πολεμικής αεροπορίας. Υπογραμμίζοντας τη συμβολή των γερμανικών αεροπορικών δυνάμεων στην εκστρατεία του Φράνκο από την Αφρική ως τις πύλες της Μαδρίτης, ο Χίτλερ είπε το 1942: «Ο Φράνκο θα έπρεπε να κάνει ένα μνημείο στα παλιά Γιούνκερς-52, που μετέφεραν από την Αφρική στην Ισπανία 10.500 άνδρες τον Ιούλιο και 9.700 ακόμη τον Σεπτέμβριο του 1936.»

Αυτό καταδεικνύει ότι οι στρατηγοί υπολόγιζαν πριν χτυπήσουν σε ένα σχέδιο διεθνούς στήριξης, ενώ οι δημοκρατικοί, που βασίστηκαν εξ ολοκλήρου στους αυτοσχεδιασμούς της στιγμής, δεν

μπόρεσαν να αγοράσουν, πληρώνοντας ακόμα και με χρυσό, όπλα στη διεθνή αγορά.

Ο λαός και οι πολιτικοί

Ο ισπανικός λαός νικούσε στους δρόμους, καταλάμβανε τα στρατόπεδα σε Μαδρίτη, Βαρκελώνη, Βαλένθια, Μάλαγα και άλλες πόλεις, επιδεικνύοντας μεγάλο ηρωισμό. Δεν ήξερε όμως «να εκμεταλλευτεί την επιτυχία», αφού δεν υπήρξε στρατηγικός σχεδιασμός του επαναστατικού πολέμου. Μετά την κατάληψη των στρατοπέδων στις πόλεις, τα μέτωπα παραμελήθηκαν· δεν σχηματίζονταν λαϊκές πολιτοφυλακές προκειμένου να πάνε να καταλάβουν τα στρατηγικά σημεία, τις βάσεις της οικονομίας και την πολεμική βιομηχανία.

Τον Ιούλιο του 1936 ο λαός είχε τρέψει σε φυγή τους στρατηγούς, αλλά δεν αξιοποίησε τη νίκη του αμέσως, χωρίς να δώσει χρόνο στον εχθρό· αφού μόνον έτσι, με «αστραπιαίο πόλεμο», μπορούσε να τον νικήσει.

Ο λαός έκανε τον πόλεμο από διαίσθηση. Νικούσε στις πόλεις, αλλά έχανε σε μάχες στο ανοιχτό πεδίο. Αυτό οφειλόταν στο γεγονός ότι η Επανάσταση δεν ήταν επιθετική. Στις 18 Ιουλίου 1936 την πρωτοβουλία την πήραν οι στρατηγοί και όχι ο λαός, όπως συνέβη με τους άγγλους πουριτανούς το 1648, τους γάλλους «αβράκωτους» το 1789-1793 και τους Ρώσους το 1917.

Το 1789-1793 ο γαλλικός λαός πέρασε στην επίθεση· το ίδιο έκανε το 1917 ο ρωσικός λαός. Για να επικρατήσει μια Επανάσταση, είναι πολύ σημαντικό την πρωτοβουλία της εξέγερσης να την παίρνει ο λαός, να στριμώχνει τον εχθρό χωρίς να του δίνει καιρό. Δυστυχώς η Ισπανική Επανάσταση του 1936 ξεκίνησε αναγκαστικά, χωρίς πρόγραμμα, χωρίς προσανατολισμό· επιβεβλημένη από τη φασιστική Αντεπανάσταση.

Η δημοκρατική κυβέρνηση, αποτελούμενη από μικροαστούς, καθηγητές χωρίς στρατιωτική πείρα, δεν ήταν σε θέση να διευθύ-

νει τον πόλεμο, παρόλο που ο λαός μπορούσε να τον κερδίσει με τη δύναμη της μάζας.

Από τη Μαδρίτη, ο Κασάρες Κιρόγα, ο υπουργός Άμυνας, δεν έπαιρνε τις στρατιωτικές αποφάσεις που θα οδηγούσαν στην ενοποίηση της δράσης του λαού και του στρατού· δεν έδωσε όπλα στον λαό ώστε να περιορίσει τα στρατόπεδα που είχαν στασιάσει στη Μαδρίτη και στις 49 περιοχές της Ισπανίας.

Ο Μαρτίνεθ Μπάρριο, ο πρωθυπουργός, μίλησε με τον στρατηγό Μόλα προκειμένου να τον αποτρέψει από τη στάση, υποδεικνύοντάς του να μη γίνονται πράξεις αντεκδίκησης εναντίον κανενός· ο Μόλα όμως τού απάντησε: «Πολύ αργά», και πρόσθεσε προκλητικά: «Ο στρατός αποφάσισε να αποκαταστήσει την τάξη στην Ισπανία.» Κι έτσι, για τον δημοκρατικό στρατό τα πράγματα ήταν μπρος γκρεμός και πίσω ρέμα· από τη μια μεριά ο οπλισμένος λαός και από την άλλη οι αποστάτες στρατηγοί.

Στα υπουργεία Εσωτερικών και Άμυνας απειλούσαν ότι θα τουφεκίσουν όποιον εφοδίαζε τον λαό με όπλα· κι αυτό γιατί ο Κασάρες Κιρόγα και ο Μαρτίνεθ Μπάρριο πίστευαν ακόμη ότι προσφέροντας μια θέση υπουργού στον στρατηγό Μόλα θα έμπαινε ένα τέλος στη «στρατιωτική ανταρσία». Με μια μετριοπαθή κυβέρνηση, η οποία δεν διέθετε επαναστατική ηθική, αντίθετη στο να δοθούν όπλα στον λαό, οι στασιαστές στρατιωτικοί συνέχισαν με επιτυχία την «αποστασία» τους. Σε πολλές περιοχές της επαρχίας οι δημοκρατικοί κυβερνήτες αρνούσαν να χρησιμοποιήσουν τη χωροφυλακή εναντίων των στασιαστών στρατηγών και αντιτάσσονταν στον εξοπλισμό του λαού.

Οι εθνικιστές, παρά τις περιορισμένες δυνατότητες εφοδιασμού, κατόρθωσαν να συνεχίζουν τον πόλεμο σε τρία επίπεδα: αέρα, θάλασσα και ξηρά. Αυτό οφειλόταν στην αδυναμία του δημοκρατικού πολεμικού ναυτικού και την ανικανότητα της κυβέρνησης του Μαρτίνεθ Μπάρριο, του οποίου οι υπουργοί Άμυνας και Εσωτερικών συγκρατούσαν τις λαϊκές μάζες, περιμένοντας ένα «θαύμα» για να ξεμπερδεύουν με το «πραξικόπημα». Αυτοί οι μικροαστοί

υπουργοί αμφιταλαντεύονταν ανάμεσα στη λαϊκή επανάσταση και την «ανακωχή» με τον εχθρό.

Οι τόσοι δισταγμοί επέτρεψαν στον Φράνκο να μεταφέρει τις δυνάμεις του στη Χερσόνησο. Ενώ οι εθνικιστές είχαν μόνο δύο καταδρομικά, το «Espana», χωρίς πυρομαχικά, και το «Almirante Cervera», σε επισκευή, οι δημοκρατικοί είχαν όλο τον στόλο, ο οποίος μετακινήθηκε από το Γιβραλτάρ στη Βαρκελώνη και την Καρθαγένη, αντί να βομβαρδίσει και να απομονώσει τις αφρικανικές ακτές.

Εάν είχε χρησιμοποιηθεί στρατηγικά ο στόλος, το καλύτερο που θα μπορούσε να κάνει ήταν να προωθήσει δημοκρατικούς αντάρτες στα μετόπισθεν του εχθρού, με νυχτερινές αποβάσεις, προκειμένου να εξοπλίσουν τον πληθυσμό στον νότο, όπου υπήρχαν εκατομμύρια αγρότες προλετάριοι· δεν σχημάτισαν όμως αντάρτικα ενάντια στον Φράνκο, επειδή επιδίωξη ήταν να συγκροτηθεί τακτικός δημοκρατικός στρατός. Ο δημοκρατικός στόλος σε όλη τη διάρκεια του πολέμου ήταν σαν παιδικό σπαθί: ούτε έκοβε ούτε τρυπούσε.

Χωρίς ενότητα δράσης και σκέψης μεταξύ κυβέρνησης, πολιτικών κομμάτων, συνδικαλιστικών οργανισμών, αυτόνομων κυβερνήσεων (καταλανική και βασκική), η πολιτική των δημοκρατικών το 1936 δεν διέθετε μια στρατηγική ικανή να ξεμπερδεύει με τους στρατηγούς Μόλα, Σανχούρχο και Φράνκο, προτού αυτοί βρουν χρόνο να αναδιοργανωθούν, να παραλάβουν οπλισμό από το εξωτερικό και να προωθηθούν μέχρι τη ζώνη των δημοκρατικών, όπου δεν υπήρχε ούτε συνεκτικός στρατός ούτε επιθετική πολιτοφυλακή ούτε «προωθημένα» αντάρτικα.

Ο Φράνκο κέρδισε τη μάχη της Ανδαλουσίας γιατί η κυβέρνηση της Μαδρίτης βρισκόταν στα χέρια μέτριων πολιτικών και στρατηγών, υπουργών που κανείς δεν τους έδινε σημασία· η εξουσία βρισκόταν στους δρόμους, στις επιτροπές άμυνας, τα συνδικάτα, τους δήμους, στον οπλισμένο λαό. Ωστόσο, έλειπε μια κυβέρνηση επαναστατική που θα ενοποιούσε την οικονομία, την πολιτική, τη στρατηγική, τη διπλωματία, προκειμένου να κερδίσει γρήγορα τον πόλεμο.

Ο Ινταλέθιο Πριέτο, στην κορύφωση της επανάστασης, έτεινε προς μια δημοκρατική κυβέρνηση, χωρίς αναρχικούς και κομμουνιστές, για να μην ανησυχήσει την Αγγλία, και να φτάσει έτσι σε μια ειρήνη που θα ήταν προϊόν συνδιαλλαγής μεταξύ κυβέρνησης και στρατηγών. Ο Πριέτο, χωρίς να πιστεύει στην επανάσταση, χωρίς γνώσεις στρατηγικής, ήταν υπουργός Άμυνας στην κυβέρνηση του Λάργκο Καμπαγέρο. Διετέλεσε υπουργός Οικονομίας με τον Μαουέλ Αθάνια, αλλά, τόσο στην οικονομία όσο και στη στρατηγική, αυτοσχεδίαζε. Στην Ισπανία συνέβαιναν όλα τα πολιτικά παράδοξα. Ο δρ. Χ. Χιράλ, φαρμακοποιός το επάγγελμα, ήταν υπουργός Ναυτικού· ο δρ. Λ. Παράτσα, γιατρός, ήταν υπουργός Βιομηχανίας και Εμπορίου. Με λίγα λόγια, στην Ισπανία κανείς δεν υπηρετούσε στον τομέα τον οποίο γνώριζε. Συνεπώς, δεν είναι παράξενο που οι στρατηγοί, όσο κακοί κι αν είναι, πάντα θα νικούν τους επιτηδευμένους πολιτικούς.

Όταν γίνεται επανάσταση, ο λαϊκός ηγέτης που δεν γνωρίζει τίποτε από στρατηγική είναι ένα μηδενικό, ένα πολιτικό αίσχος. Στην Ισπανία έγιναν διάφορες εξεγέρσεις κατά τη διάρκεια του 19ου και του 20ού αιώνα, αλλά ποτέ δεν εμφανίστηκε κάποιος σημαντικός επαναστάτης, ένας άνθρωπος της σκέψης και της δράσης. Έτσι, οι στασιαστές στρατηγοί κατατρόπωσαν και χειραγώγησαν τον ισπανικό λαό, ενώ αυτός είχε όλες τις ηθικές προϋποθέσεις για να νικήσει τους αντιπάλους του. Υποστηρίζοντας την αγροτική μεταρρύθμιση και την ελευθερία, οι δημοκρατικοί θα είχαν νικήσει τους φρανκιστές στο νότιο μέτωπο· ακόμη κι αν τους είχαν βοηθήσει ο Χίτλερ και ο Μουσσολίνι. Στον επαναστατικό πόλεμο επικρατεί πάντα όποιος κερδίζει με το μέρος του τον πληθυσμό, παραχωρεί χώρο και παρατείνει χρονικά τον πόλεμο, προκειμένου να εξαντλήσει πολιτικά έναν αντιδραστικό εχθρό, αντίθετο στην κοινωνική δικαιοσύνη, στις πολιτικές επιθυμίες του λαού.

Οι ισπανοί πολιτικοί ηγέτες, στη μεγάλη τους πλειονότητα, από τη δεξιά ως την αριστερά, ήταν βίαιοι, ιδεολογικά φανατισμένοι. Στη συνείδησή τους έρχονταν αντιμέτωπες δύο προσωπικότητες: ο Τορ-

κεμάδα και ο Δον Κιχώτης· και επικρατούσε ο Τορκεμάδα επί του Δον Κιχώτη, όταν οι εξεγέρσεις ή οι επαναστάσεις υποδαύλιζαν τα πολιτικά πάθη, το ταξικό μίσος, την προσωπική ή συλλογική εκδίκηση ενάντια στον αντίστοιχο πολιτικό εχθρό.

Η ισπανική δεξιά, επιθετική και αντίθετη στις κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, δεν συμβιβαζόταν· υποκινούσε τον εμφύλιο πόλεμο προκειμένου να επιβάλει τη δική της αυταρχική ταξική κυβέρνηση.

Απέναντι στο «Κράτος-χωροφύλακα», η ισπανική αριστερά επέκρινε τις επαναστατικές καταστάσεις, εξαντλούνταν σε ρητορικές διαμάχες, διέγειρε το πάθος των μαζών, αλλά τις κινητοποιούσε χωρίς πολιτικό και στρατηγικό προσανατολισμό, όπως τα κριάρια του Πανούργου,¹ οδηγώντας τις στην αυτοκαταστροφή τους.

Μεταξύ των ηγετών της ισπανικής αριστεράς, κατά τις προετοιμασίες για τον εμφύλιο πόλεμο του 1936, δεν υπήρχε κανείς που να είχε διαβάσει κάποια εγχειρίδια για το πώς διοικούνται οι μικρές και οι μεγάλες στρατιωτικές μονάδες, κάποια εισαγωγή για την τακτική αξία κάθε όπλου, για γεωστρατηγικά ζητήματα με αντιστοιχίες στο έδαφος της Ισπανίας, και να ξέρει, τουλάχιστον, τον Κλαούζεβιτς και τη μελέτη του *Περί του πολέμου*.²

Έτσι, συνέβη το παράδοξο η Ισπανική Επανάσταση του 1936-1939, η οποία θα έπρεπε να θριαμβεύσει ως επαναστατικός πόλεμος παρά ως πόλεμος κανονικού μετώπου, να μετατραπεί σε έναν συμβατικό πόλεμο, υποταγμένο στους παραδοσιακούς τακτικούς κανόνες.

¹ Ήρωας του μυθιστορήματος του Ραμπελαί *Γαργαντούας και Πανταγκρυέλ*. Ο Πανούργος, για να εκδικηθεί επάνω σε ένα καράβι κάποιους εμπόρους προβάτων, αγόρασε από αυτούς ένα κριάρι, το πέταξε στη θάλασσα, με αποτέλεσμα τα υπόλοιπα να το ακολουθήσουν και να πνιγούν κι αυτά· η αναφορά του υποδηλώνει μια κατάσταση όπου οι μάζες ακολουθούν σαν πρόβατα την καταστροφική πολιτική του κόμματος. [Οι περισσότερες υποσημειώσεις έχουν συνταχθεί από τον μεταφραστή· οι υποσημειώσεις του συγγραφέα δηλώνονται με την ένδειξη Σ.τ.σ.]

² *Περί του πολέμου*, μτφ. Νατάσα Ξεπουλιά, εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1999.

Ο Κλαούζεβιτς, αριστοκράτης στρατηγός, είχε στις αρχές του 19ου αιώνα μια σαφή άποψη για το πολιτικό περιεχόμενο του πολέμου:

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι ο πόλεμος πλέον δεν είναι απλώς μια πολιτική πράξη, αλλά ένα αληθινό πολιτικό όργανο, μια συνέχεια των πολιτικών σχέσεων, μια πραγματοποίησή τους με άλλα μέσα. Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας κάθε πολέμου εξαρτάται αυστηρά από τον ιδιαίτερο χαρακτήρα των μέσων που χρησιμοποιούνται κατά τη διεξαγωγή του. Η τέχνη του πολέμου γενικά –και του διοικητή σε κάθε ειδική περίπτωση– μπορεί να απαιτεί να μην είναι ασύμβατες οι τάσεις και οι προθέσεις της πολιτικής με τα εν λόγω μέσα – καθόλου αμελητέα απαίτηση, ασφαλώς. Αλλά λόγω του γεγονότος ότι ο πόλεμος αντιδρά πάρα πολύ έντονα, σε ορισμένες περιπτώσεις, απέναντι στις πολιτικές προθέσεις, αυτό και μόνο πρέπει να θεωρείται σαν μια τροποποίηση αυτών των προθέσεων· εφόσον η πολιτική πρόθεση συνιστά τον σκοπό, ενώ ο πόλεμος είναι το μέσο, δεν πρέπει να αντιλαμβανόμαστε το μέσο ανεξάρτητα από τον σκοπό.

Ωστόσο, οι ηγέτες της ισπανικής αριστεράς το 1936 αγνοούσαν ότι ο πόλεμος είναι συνέχιση της πολιτικής, αν και με διαφορετικά μέσα. Ίσως γιατί το 1936 τον πόλεμο δεν τον προκάλεσε η αριστερά αλλά η δεξιά, η αριστοκρατία, η αστική τάξη, ο κλήρος και οι ένοπλες δυνάμεις, που επιδίωκαν μέσα από τον πόλεμο έναν πολιτικό στόχο. Η δεξιά, με τις κοινοβουλευτικές μεθόδους, ειρηνικά, είχε χάσει τον έλεγχο της κυβέρνησης. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, η Ισπανική Επανάσταση, το 1936, επιβλήθηκε από την «αποστασία» της δεξιάς, καταλαμβάνοντας «εξ απήνης» την αριστερά, η οποία, με εξαίρεση τους αναρχοσυνδικαλιστές, ήταν ικανοποιημένη και χαρούμενη, κάνοντας κοινοβουλευτικές ομιλίες ή συγκεντρωσούλες.

Όταν ξέσπασε ο ισπανικός εμφύλιος πόλεμος το 1936, καμία πολιτική ομάδα της αριστεράς δεν είχε διαμορφώσει μια στρατηγική, πολιτική και ιστορική θεώρηση γι' αυτό το γεγονός που προκάλε-

σε η δεξιά. Έτσι, χωρίς πολιτικό, οικονομικό, διπλωματικό, τακτικό και στρατηγικό σχέδιο, ο εμφύλιος πόλεμος ξεκινούσε σχεδόν χαμένος για την αριστερά. Η απραξία της αριστεράς έδωσε χρόνο στους στασιαστές στρατηγούς να μεταφέρουν τα αφρικανικά στρατεύματά τους και να ενώσουν τα διαχωρισμένα μέτωπά τους: το νότιο και το κεντρο-βόρειο-βορειοδυτικό. Όλο αυτό διότι την Επανάσταση δεν την προκάλεσαν οι λαϊκές μάζες, αλλά η πολιτική της αστικής τάξης, η οποία θέλησε μέσω του πολέμου να υπερασπιστεί τα προνόμια και τα συμφέροντά της.

Το Λαϊκό Μέτωπο είχε την υποστήριξη του πληθυσμού σε Ανδαλουσία, Εστρεμαδούρα, Μαδρίτη, Τολέδο, Καταλωνία, Βασκωνία, Σαραγόσα, Αστούριες, Γαλικία, Λεβάντε· είχε χάσει όμως τις εκλογές στο οροπέδιο της Καστίλλης, στη Ναβάρα, το Λεόν και την Ουέσκα, όπου επικράτησαν αρχικά οι αποστάτες στρατηγοί ενάντια στη δημοκρατική κυβέρνηση. Η αριστερά, με τη συντριπτική πλειονότητα του πληθυσμού υπέρ της, δεν κέρδισε τον πόλεμο στην Ανδαλουσία, μολονότι είχε υπό τον έλεγχό της σχεδόν ολόκληρη την περιοχή τις αμέσως επόμενες μέρες που ακολούθησαν τη 18η Ιουλίου. Ούτε στις Αστούριες επικράτησε πλήρως η αριστερά, αφού το Οβιέδο παρέμεινε στα χέρια των στασιαστών στρατιωτικών, ίσως γιατί οι ανθρακωρύχοι διέθεσαν μέρος των δυνάμεών τους προκειμένου να απελευθερώσουν το Λεόν, ενώ θα έπρεπε να τις συγκεντρώσουν προκειμένου να κερδίσουν το Οβιέδο, ενάντια στον στρατηγό Αράντα, και να εδραιώσουν την εξέγερση στη Γαλικία.

Δεν εξηγείται το γεγονός ότι η στρατιά του νότου, τις επιχειρήσεις της οποίας διεύθυνε ο Γιάγουε,³ κατήγαγε αλλεπάλληλες νίκες, όπως η διάβαση του ποταμού Γουαδιάνα και η προέλαση 20 με 30 χλμ. καθημερινώς, στην κοιλάδα του Τάγου, παρόλο που είχε εναντίον του τους σπεσιαλίστες της Ουέλβας και της Εστρεμαδούρας

³ Juan Yagüe, φρανκιστής στρατηγός.

και τους αναρχικούς της Ανδαλουσίας. Εάν οι δυνάμεις των αναρχικών και των σοσιαλιστών είχαν επιχειρήσει σε ένα ενιαίο μέτωπο, στα νώτα του στρατηγού Γιάγουε, ο στρατός του νότου δεν θα είχε προελάσει κάνοντας στρατιωτικό περίπατο στην κοιλάδα του Τάγου, αλλά θα είχε διασκορπιστεί, στην προσπάθειά του να καταδιώξει τις αντάρτικες ομάδες, μη μπορώντας να προελάσει μέχρι τη Μαδρίτη.

Εάν οι ηγέτες της ισπανικής αριστεράς είχαν κατανοήσει ότι ο πόλεμος είναι η συνέχεια της πολιτικής, θα είχαν κινητοποιήσει τον ισπανικό λαό δίνοντάς του όπλα, βγάζοντάς τον από τις πόλεις στην ύπαιθρο, για να κερδίσουν με «αστραπιαίο πόλεμο», χωρίς να δώσουν στους στασιαστές στρατηγούς τον χρόνο να ανασυνταχθούν από τις πρώτες τους ήττες. Το πιο σοβαρό λάθος των δημοκρατικών ήταν ότι ήθελαν να νικήσουν τον αντίπαλο μόνο στο μέτωπο, σε μάχες εκ παρατάξεως, χωρίς να έχουν διασφαλίσει υπεροχή πυρός. Συνεπώς, η καλύτερη και η πιο αποφασιστική μάχη των δημοκρατικών εναντίον των στασιαστών στρατηγών έπρεπε να δοθεί στα μετόπισθεν της «ζώνης των εθνικιστών», προωθώντας πολιτικούς αγκιτάτορες, συνδικαλιστές και ομάδες ανταρτών ώστε να κερδίσουν και να κινητοποιήσουν τον αντιφασιστικό πληθυσμό. Το σημαντικό δεν είναι να παλεύεις για τον χώρο, αλλά να κερδίσεις τον πληθυσμό που βρίσκεται εκεί, κι αυτό ισχύει τόσο για το δικό σου πεδίο όσο και για το πεδίο του εχθρού. Μόνον έτσι ένας μικρός στρατός μπορεί να νικήσει έναν μεγάλο στρατό, συμπεριλαμβανομένων των ξένων συμμάχων του. Η τέχνη του επαναστατικού πολέμου έγκειται στο να κάνεις μόνον ό,τι είναι προς συμφέρον του πληθυσμού· να μεταφέρεις τη δράση εκεί όπου δεν την περιμένει ο εχθρός· να επιτίθεσαι αιφνιδιαστικά εάν είναι δυνατόν, να μεταθέτεις τη μάχη στα πιο αδύναμα σημεία των νώτων του· να στρέφεις εναντίον του τον πληθυσμό, και να τον εξαναγκάζεις έτσι σε διασπορά των δυνάμεών του.